

PIAȚA UNIVERSITĂȚII, FORUMUL PATRIOTISMULUI BUCUREȘTENILOR LA 1877—1878

de VIRGILIU Z. TEODORESCU

Piața Universității, cu ceea ce era specific ca vegetație și amplasamentul monumentului dedicat lui Mihai Viteazul se constituie la 1877—1878 centrul spiritual al bucureștenilor în momentele esențiale ale exprimării sentimentelor patriotice. Ne referim la acele ample manifestări care au reunit, din cele mai îndepărtate zone ale capitalei, simțirile tinerilor și vîrstnicilor, femeilor și bărbaților. Pe această cale au căutat să exprime încă o dată atașamentul total față de cei ce cu arma în mînă acționau pentru biruința actului de la 9 mai 1877 — independența de stat a României. Declararea independenței politice a României a declanșat participarea tuturor la marea epopee, constituindu-se un adevărat examen la care gîndul și fapta au fost o exprimare a înaltului patriotism al tuturor românilor.

Evenimentele majore au fost înregistrate prompt de opinia publică, iar aceasta și-a manifestat solidaritatea și prin participarea la acele serbări ad-hoc pe care străzile capitalei le-au adăpostit indiferent de vreme sau oră din zi. Aducerea capturilor, primirea oștilor biruitoare sînt numai cîteva din motivele care au reunit în jurul statuii lui Mihai Viteazul pe cei entuziaști.

Bulevardul Academiei¹, trasat prin fața clădirii Universității, a cunoscut prin sistematizările ulterioare, precum și prin schimbarea dotărilor și chiar a denumirilor, o metamorfoză în timp, impunîndu-se în conștiința actualei generații ca bulevardul Republicii.

Apropiindu-ne de vatra fostei mănăstirii Sf. Sava, reamintim că, la începutul sec. al XIX-lea, Gheorghe Lazăr a pus bazele școlii superioare românești cu predarea în limba română. Această instituție a fost înălțată de către generațiile ce au urmat celeia ce a fost formată ca prin simțire și faptă să contribuie efectiv la zidirea României moderne. Astfel, cei de la 1848, 1859 au menținut permanent torța sus, cu acea nestinsă flacără mobilizatoare, spre înfăptuirile de la 1877—1878, 1918. Monumentul lui Gheorghe Lazăr este o realizare a sculptorului Ion Georgescu din 1885², menit a fi expresia cinstirii pe care foștii elevi și urmașii acestora o aduc acestui patriot.

Al optulea deceniu al veacului trecut a fost marcat, ca o exprimare a apoteozei acțiunilor întreprinse pentru cinstirea eroului unificator de neam — Mihai Viteazul, prin realizarea, amplasarea și dezvelirea monumentului din actuala piață a Universității: statuia ecvestră, comandată în străinătate sculptorului Carrier Belleuse³, la aducerea în țară a dat naștere unei îndelungate polemici privind amplasamentul, unii văzînd necesitatea aducerii ei în apropierea ctitoriei sale, fosta mănăstire Mihai Vodă, conjugînd această acțiune și cu proiectul aducerii

¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, București, 1966, p. 151.

² Virgiliu Z. Teodorescu, *O statuie a lui Gheorghe Lazăr în lumina unui document inedit*, în: „Buletinul monumentelor istorice“, nr. 4, 1970, an. XXXIX, p. 65.

³ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 155, fig. 70, p. 156; C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, 1871—1874, ed. a 2-a, București, 1935, p. 128—129.

capului marelui voievod de la mănăstirea Dealul, de lângă Țirgoviște⁴. Amplasată în fața Universității, a trecut însă mult timp pînă cînd să se procedeze la dezvelirea ei, fapt care s-a petrecut într-un mod aparte, guvernul tergiversînd acest moment din motive de conjunctură externă, pentru a nu irita o serie de mari puteri europene. Reacția publicului, avîntul tineretului studios, stimulat de reacția presei și a teatrului, a acționat ca atare, organizînd acea dezvelire ad-hoc, prilej de afirmare a profundelor sentimente naționale ale tineretului, ale maselor.

Semnificative sînt cuvintele lui Mihai Eminescu, exprimate în calitate de redactor al gazetei „Curierul de Iași”⁵. Referindu-se la statuia ecvestră înălțată în București în onoarea perpetuă a marelui voievod, ce : „...a realizat pentru cîteva zile trecătoarea coroană a Daciei române”, considera că asemenea monumente sînt necesare pentru români.

Statuia lui Mihai Viteazul ne oferă prilejul de a ne reaminti de modul cum la 1877—1878 masele bucureștene, în momentele de manifestare a sentimentelor înalte de patriotism, se reuneau în preajmă-i ca, și pe această cale, să exprime, în fața apărătorului de glie străbună și unificator de neam, deplina-i recunoștință și cinstire.

La 31 august 1877 a fost adus la cartierul Armatei de Vest — de către maiorul Alexandru Candiano Popescu, comandantul Batalionului 2 vînători și soldatul Ion Grigore — drapelul capturat de români de la ostașii otomani în timpul asaltului⁶ asupra redutei Grivița 1. La 5 septembrie 1877, prin Înalt Ordin de zi nr. 58, comandantul Armatei de Vest, domnitorul Carol I citează trupele române care au luptat în zilele de 30 și 31 august 1877 și care, prin fapte de eroism, au cucerit reduta Grivița 1. Se dispunea ca trofeele capturate detrupele române să fie trimise în țară. La 5 septembrie 1877 a fost adus la București drapelul cu semilună capturat de soldatul Ion Grigore, ajutat de alți doi luptători români, în timpul luptelor din ziua de 30 august 1877. Pentru faptele de vitejie soldatul fusese decorat și cu distincția rusă Crucea „Sf. Gheorghe”.

Aducerea steagului capturat de la inamic a constituit un alt prilej de afirmare⁷ a sentimentelor populației capitalei. În seara zilei de 5/17 septembrie 1877 o spontană manifestare a avut loc, transformîndu-se într-o adevărată sărbătoare, care i-a scos pe bucureșteni în stradă, pentru a-i aclama pe purtătorii acestui trofeu. Sosit la orele serii, steagul a fost prezentat la palatul domnesc de vară de la Cotroceni, doamnei Elisabeta, iar a doua zi, la orele 15, cu o gardă de onoare, purtat de soldatul care l-a capturat, a fost dus de la Cotroceni la Arsenal, unde-i era hărăzită păstrarea. Cortegiul a parcurs un drum lung prin strada Țirgoviștei și Podul Mogoșoia⁸. Străzile pe unde trecea acest cortegiu au fost literalmente inundate de mulțime. Alții și alții se atașau, însoțindu-l pe eroul zilei și captura sa pînă la Arsenal. Impresionantă a fost îndeosebi trecerea pe la Universitate, unde, în fața statuii lui Mihai Viteazul, a fost primit cu aclamații și buchete de flori. Soldatul a închinat stindardul otoman de trei ori în fața biruitorului de la Călugăreni. Era un steag sfîșiat în timpul luptelor din august 1877, confecționat din mătase verde, pe care au fost țesute cu fir de aur versete din Coran. La această manifestare a participat și maiorul Alexandru Candiano Popescu.

Pentru a immortaliza această faptă de vitejie și pentru a veni în ajutorul răniților, redactorul articolului publicat în ziarul „Românul”⁹ propunea să se facă fotografia bravului soldat purtînd trofeul, această fotografie urmînd a fi vîndută pentru realizarea de fonduri pentru scopurile de caritate amintite mai sus.

Episodul din bulevardul Academiei, din fața statuii lui Mihai Viteazul, fusese precedat de primirea coloanei pe platoul din fața Teatrului Național de pe calea Mogoșoaiiei. Aici au fost primiți cu ovații cei ce purtau acest trofeu și duși în triumf. În piața teatrului, primarul capitalei a rostit un discurs pe care l-a încheiat

⁴ C. Bacalbașa, op. cit., p. 137—139.

⁵ „Curierul de Iași”, nr. 27, din 11 martie 1877, articolul „Monumente”.

⁶ Constantin Olteanu ș.a., *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență 1877—1878*, București, 1977, p. 227—228, 234—235, 236.

⁷ „Resboiul”, nr. 47 din 7 septembrie 1877, publica o amplă relatare despre solemnitatea primirii acestui important trofeu în capitala României.

⁸ „Monitorul oficial”, nr. 202 din 7/19 septembrie 1877, p. 5360.

⁹ „Românul”, din 8 septembrie 1877, p. 804.

cu cuvintele : „Trăiască România liberă și independentă... ! Trăiască brava armată română ! Să trăiești adevărat fiu al României !“. Cu acest prilej, din partea funcționarilor primăriei i-a fost dăruit soldatului Ion Grigore și un ceas de aur. De aici mulțimea s-a îndreptat pe calea Mogoșoaiei spre bulevardul Academiei, pentru a face un nou popas la statuia lui Mihai Viteazul.

La numai câteva zile entuziasmul bucureștenilor s-a manifestat din nou. În ziua de 11 septembrie 1877 au fost aduse¹⁰ cele trei tunuri, precum și un alt steag otoman capturat de la inamic de către ostașii români în înclăștrările din împrejurimile Plevnei. Tunurile au fost aduse cu trenul pînă la gara Tîrgoviștei (azi Gara de Nord) de unde, cu mare alai, au fost conduse pe străzile Bucureștiului după orele 15. Poporul a primit cu strigări entuziaste aceste trofee. Tunurile din oțel ghintuite au fost aduse de pe cîmpul de luptă de sublocotenentul de artilerie Hartei, decorat pentru faptele de bravură din ziua de 27 august 1877 cu medalia de aur „Virtutea Militară“. Cortegiul care a însoțit pe aducătorii acestor trofee era format din două plutoane de jandarmi călări, 2 plutoane de pompieri și mai mulți ofițeri din garnizoana București¹¹. Aducerea acestor trofee era în conformitate cu înalt Ordinul de la Călugăreni din 5 septembrie 1877 dat la Poradim de domnitorul Carol I, comandantul Armatei de Vest, prin care dispunea ca : „...Aceste trofee, eu ordon a se trimite în capitala țării și a se păstra acolo ca o veșnică dovadă a vitejiei armatei românești. Drapelul se va așeza deocamdată în Arsenal, pînă se va hotărî definitiv locul unde are să se păstreze. Iară tunurile luate de la vrăjmaș, două se vor așeza de ambele părți ale statuii lui Mihai Viteazul. Umbra măreață a gloriosului Domn va vedea astfel că oștenii români au rămas pînă astăzi fii ai eroilor de la Călugăreni. Cel de-al treilea tun se va așeza înaintea marelui corp de gardă de la palatul domnesc, pentru a fi pururea pentru brava noastră armată un glorios exemplu de imitat !“¹²

În seara aceleiași zile, la orele 20, cei puțini prezenți în gara Tîrgoviște au trăit din nou un moment de mare tensiune. Steagul capturat¹³ în lupta cu cavaleria otomană la Cneaja, în ziua de 5/17 septembrie 1877, de către soldatul Vasile Mohor din regimentul al 6-lea de călărași, era adus la București pentru a se alătura celorlalte relicve concludente ale bravurii oștirii române. Era un stindard mic, din mătase roșie, cu semiluna la mijloc, avînd pe margini înscrise cu fir de aur versete din Coran. Marginile erau împodobite cu ciucuri. Purtat în luptă de către un ofițer din escadronul otoman a devenit chemare pentru călărașul român. Voința s-a materializat în faptă și stindardul a fost capturat. La București drapelul a fost adus de locotenentul Nicolescu. O companie de pompieri era aliniată în gara Tîrgoviște pentru a da onorul militar. Și din nou, indiferent de vreme și ora zilei, reacția spontană a bucureștenilor s-a făcut pe deplin simțită atunci cînd mult dorita biruință de la Plevna s-a confirmat ca o realitate efectivă, constituindu-se rezultatul tenacității și al dăruirii ostașilor români alături de cei ruși și voluntarii bulgari pe cîmpul de luptă.

Primirea vestei mării biruințe raportată împotriva inamicului de la Plevna a fost salutată¹⁴ la o oră tirzie din noaptea de 28 noiembrie 1877 de către masele bucureștene. A fost o manifestare spontană, moment de mult așteptat, care a adunat pe străzi mii de locuitori de toate vîrstele, sexe și profesii. Purtînd facile, cei ce defilau aveau în fruntea coloanei muzica Gardiei Civice dirijată de Eduard Hiibschy (1833—1894), inspector general al muzicilor armatei române, șef al muzicii pompierilor din București. Pentru comportamentul și contribuția la pregătirea muzi-

¹⁰ „Resboiul“, nr. 52 din 12 septembrie 1877.

¹¹ Leonida Loghin și Constantin Ucrain, *Plevna 1877*, București, 1967, p. 57 ; Florian Georgescu, Dan Berindei și Alexandru Cebuc, *Istoria orașului București*, vol. I, București, 1965, p. 325.

¹² „Românul“, supliment din 12 septembrie 1877, a publicat un articol care evidențiază acest revelator act de demnitate și de apreciere a tradițiilor de luptă pentru libertate ale poporului român.

¹³ „Resboiul“, nr. 52 din 12 septembrie 1877, p... ; C. Bacalbașa, op. cit., p. 230—231, 234 ; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 626 ; Gheorghe Bejanu, ș.a., *Asalt la redute. Eroii ai războiului pentru independență*, București, 1969, p. 92—94.

¹⁴ „Monitorul oficial“, nr. 268 din 30 noiembrie/12 decembrie 1877, p. 7005.

cii militare i-a fost conferit de către țarul Alexandru al II-lea ordinul „Stanislav” clasa II-a¹⁵.

Parcurgînd străzile orașului, afluind spre centru din diverse părți periferice bucureștenii s-au îndreptat spre palatul de la Cotroceni¹⁶. La palatul domnesc omagiul a fost prezentat de către un negustor, Paul N. Ardeleanu și un student, care, prin cuvinte calde, au exprimat cinstirea tuturor participanților la glorioasele fapte de arme ale armatei române. A urmat cuvîntul de mulțumire al doamnei Elisabeta. Părăsind incinta parcului palatului de la Cotroceni, manifestații s-au reîntors spre centrul orașului întonînd imnul național, însoțit de urale. Astfel s-au îndreptat spre statuia lui Mihai Viteazul, în fața căreia toți s-au descoperit. Aici au ascultat discursul pronunțat de Dim. Ionescu la adresa eroului neamului românesc, pentru a-i cinsti și cu acest prilej memoria. La terminarea cuvîntării, manifestații s-au dus la hotelul unde locuia reprezentantul diplomatic al Rusiei pentru a-l felicita pentru biruința comună repurtată de armatele celor două țări împotriva oștirii otomane¹⁷. De aici au pornit spre alte case pentru a adresa și altora mulțumirile lor Pentru a marca profunda semnificație a momentului căderii Plevnei a apărut ziarul „Telegrafu”¹⁸, avînd cuvintele referitoare la această faptă imprimate cu cerneală roșie. Cronicarul, atent la reacția opiniei publice, consemna: „ca un curent electric a străbătut așară în capitală știrea îmbucurătoare că Osman Pașa s-a predat...”. Alt ziar nota în reportajul referitor la această manifestare a entuziasmului bucureștenilor: „cîtă veselie, cît entuziasm făcu să izbucnească din piepturile românilor vestea despre căderea Plevnei, a cărei rezistență obstinantă ne ținuse atîta timp inima strînsă de nesiguranță; numai cei ce văzuseră ieri capitala, în mantia ei sărbătorească și mulțumire, numai acei vor putea să-și formeze o idee îndeustătoare...”¹⁹. Prima pagină a ziarului „Românul”²⁰ avea pe primele două coloane imprimată știrea căderii Plevnei și relatarea reacției bucureștenilor. Pentru pomenirea eroilor căzuți pe cîmpul de luptă pentru independența de stat a României, Mihail Kogălniceanu a hotărît ca ziua de 30 noiembrie 1877 să fie declarată zi de doliu național. Întreg Bucureștiul a îmbrăcat haină cernită, aducînd astfel un emoționant omagiu tuturor celor care și-au înscris, prin faptele lor, nepieritoare pilde de eroism, numele în cartea eroilor neamului românesc, alăturîndu-se celor mulți reprezentînd generații de generații, de truidori și apărători ai acestei glii. Te Deumul de la Mitropolie și din celelalte biserici a reunit oficialitatea alături de întreaga suflare omenească, venită a exprima totala grațitudine obștească față de cei căzuți în lupta neatîrnării²¹. Onorurile au fost date de detașamentul Gărzii Civice și de către pompieri.

Ziua de 28 noiembrie 1877 era menită a se fixa în memoria generațiilor și ca atare în anul următor au fost organizate ample serbări care au antrenat poporul la trăirea satisfacției unei fapte îndeplinite. Era fapta năzuită de generațiile trecute, idealul păstrat și transmis spre cei ce veneau să-l realizeze ca un adevărat testament al gliei strămoșești²².

Semnificativă este și sărbătorirea din 1880 a acestui eveniment. Cu acest prilej pe bulevardul Academiei, în fața statuii lui Mihai Viteazul a avut loc solemnitatea distribuirii drapelului unităților militare nou înființate²³.

¹⁵ „Monitorul oficial” nr. 107 din 16/28 mai 1878, p. 2891.

¹⁶ Grigore Ionescu, *București, orașul și monumentele sale*, București, 1955, p. 66.

¹⁷ „Resboiul”, nr. 132 din 1 decembrie 1877, p...; „Monitorul oficial”, nr. 268 din 30 noiembrie/12 decembrie 1877, p. 7005.

¹⁸ „Telegrafu”, nr. 1690 din 30 noiembrie 1877.

¹⁹ „România liberă” din 30 noiembrie 1877.

²⁰ „Românul” din 30 noiembrie 1877, p. 1065.

²¹ „Monitorul oficial”, nr. 270 din 2/14 decembrie 1877, p. 7071.

²² „Monitorul oficial” nr. 263 din 26 noiembrie/8 decembrie 1878, p. 7347 și ziarul „Resboiul”, nr. 491 din 27 noiembrie 1878, p. 3, cuprînd programul manifestărilor care se declanșau în zorii zilei cînd au fost trase salve de către 21 de tunuri.

²³ „Ostașul”, nr. 11 din 1 decembrie 1880, p. 487—490; Elena Popescu, C. Căzănișteanu, *București, centru al apariției și dezvoltării presei militare române*, în „Materiale de istorie și muzeografie”, vol. VI, București, 1968, p. 308.

**„PIAȚA UNIVERSITĂȚII“ (THE UNIVERSITY SQUARE)
A PLACE WHERE THE BUCHARESTER PATRIOTIC
FEELINGS WERE EXPRESSED IN THE YEARS 1877—1878**

S u m m a r y

In 1877—1878 “Piața Universității” became the spiritual centre of Bucharesters in the essential moments of the War of Independence. Among the manifestations of patriotism, there are to be mentioned the feelings caused by the Declaration of Independence on the 9 May 1877 when the enthusiasm of the public was expressed in the adhoc festivals organized in the Bucharest streets and mainly in “Piața Universității” around the statue of Michel the Brave.

During the whole War of Independence this central square of Bucharest was the very place of public demonstrations of a deep and warm patriotism.